

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะ ได้กล่าวถึงหลักการต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะ เสนอตามลำดับดังนี้

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษามีความคลี่คลายและวิวัฒนาการมา โดยลำดับความหมายของการนิเทศการศึกษา ก็เปลี่ยนแปลง ไปตามแนวคิดบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศที่เปลี่ยนแปลง ไป นับตั้งแต่การนิเทศการศึกษาที่มีบทบาท เป็นการตรวจตราควบคุม โรงเรียนจนกลายมาเป็นการช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ฝ่ายบริหาร ช่วยเหลือแนะนำ ให้ครูปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ดังที่ บรรเทา กิตติศักดิ์ (2526) กล่าวถึง เรื่องนี้ว่า "ระยะแรกของการนิเทศเป็นการตรวจตราและควบคุมโรงเรียน... และเป็นงานช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ฝ่ายบริหารระยะปี ค.ศ. 1900-1920 เป็นการช่วยเหลือครูให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางวิทยาศาสตร์ เป็นความคิดทางการนิเทศการศึกษาอย่างแท้จริง" ในปัจจุบัน ได้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิเทศการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ในลักษณะใกล้เคียง ดังต่อไปนี้

ภิญโญ สาธร (2523) ให้ให้ความหมายไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา ซึ่งต้องทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาอื่น ๆ ให้ทำหน้าที่ได้ดีขึ้น ทำให้การให้การศึกษาบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย"

วิจิตร วรุตบางกุล, กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ และสุวิษญา ธีระกุล, (2524) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

"การนิเทศการศึกษา คือการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาเพื่อลดความสูญเปล่าทางการศึกษา ส่งเสริมให้เด็กได้รับการศึกษาที่ดีกว่าเดิม
 เหมาะกับความต้องการในอนาคตและสภาพความเป็นอยู่ หัวใจของความสำเร็จในการปรับปรุงการศึกษาคือคุณภาพการสอนและวิธีการสอน
 ซึ่งจะต้องปรับปรุง โดยใช้กระบวนการและเทคนิคเฉพาะอย่าง"

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2526) ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา คือการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษา โดยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาของบุคคลหลายฝ่าย เพื่อการศึกษาที่ดี มีคุณภาพสูง"

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2526) ก็ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า

"การนิเทศการศึกษา คือการปรับปรุงการสอนโดยวางแผนเพื่อพัฒนาการสอนให้เกิดผลดีแก่นักเรียน โดยแบ่งไปถึงนโยบายการศึกษา จุดประสงค์ การศึกษา หลักสูตร วิธีสอนของครู การใช้สื่อของการสอน สภาพการดำเนินการสอนและสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปัญหาต่างๆ ทั้งของครูและนักเรียน ตลอดจนบทบาทของครูและความร่วมมือของคณะครูในโรงเรียน"

สัจด์ อุทรานันท์ (2528) ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา คือกระบวนการทำงานของครูกับบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน"

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาหมายถึง ความพยายามที่จะปรับปรุงการเรียนการสอน ให้มีคุณภาพ บรรลุเป้าหมายของการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและการนิเทศการศึกษาในต่างประเทศได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

ฮาโรลด์ พี อัดัมส์ และ แฟรงค์ จี ดิกกี (Harold P. Adams and Frank G. Dickey, 1953) ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษาคือ การจัดบริการ เกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน โดยมีแผนงานที่มีองค์ประกอบสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน หลักสูตร สื่อการสอนสภาพการสอนและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ"

วิลเลียม เอช เบอร์ตัน และ ลีโอ เจ บรูคเนอร์ (William H. Burton and Leo J. Brueckner, 1955) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษาคือ การบริการทางเทคนิคของผู้เชี่ยวชาญที่มีจุดมุ่งหมายพื้นฐานที่ปรับปรุงการเรียนการสอน และองค์ประกอบทุกด้านที่มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาการของเด็ก"

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good, 1959) ได้ให้คำจำกัดความของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

"การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามทั้งหลายของผู้นิเทศที่จะส่งเสริม ความเป็นผู้นำให้กับครู และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในการที่จะปรับปรุงการเรียนการสอน ได้แก่ การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ การพัฒนาตัวครูในการเลือกและปรับปรุงจุดมุ่งหมายการศึกษา สื่อการสอน วิธีสอนและการประเมินผลการเรียนการสอน"

คิมบอลล์ ไวลส์ (Kimball Wiles, 1967) ได้กล่าวว่า "การนิเทศ การศึกษา หมายถึง กิจกรรมบริการที่ช่วยให้ครูทำงานในหน้าที่ได้ดีขึ้นเป็นกิจกรรมทั้งหลายทั้งปวงที่จะปรับปรุงการสอนของครู ส่งเสริมขวัญและด้านมนุษยสัมพันธ์ของครู รวมถึงกิจกรรมการอบรมครู และการพัฒนาหลักสูตรด้วย"

ฮาโรลด์ สเปนส์ (Harold Spears, 1967) ได้กล่าวถึงความหมายของการนิเทศ การศึกษาไว้ว่า "การนิเทศการศึกษา คือกระบวนการที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียน การสอนของครู โดยทำงานร่วมกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา"

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาที่เกี่ยวข้องข้างต้น ส่วนใหญ่จะมีแนวคิดอันเดียวกัน ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาคือ ความพยายามที่จะจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมายหลักที่จะปรับปรุงส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เป็นการร่วมมือกัน ระหว่างครูกับผู้ที่ให้การนิเทศที่มีมนุษยสัมพันธ์อันดีเป็นพื้นฐานเพื่อที่จะให้บรรลุ เป้าหมายของการจัดการศึกษา

หลักการพื้นฐานของการนิเทศการศึกษา

วินัย เกษมเศรษฐ์, (2521) ได้กำหนดหลักการนิเทศการศึกษาไว้เป็นหลักใหญ่ 2 ประการซึ่งมีรายละเอียดคือ

1. หลักการของประชาธิปไตย เป็นแนวทางการปฏิบัติงานโดยมีความเชื่อว่าการปฏิบัติในเทศต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพผู้อื่น ยกย่องให้คุณค่าและเกียรติของมนุษย์ เคารพสิทธิของบุคคล ยอมรับสิทธิบัญญัติของมนุษย์ ยอมรับในการวินิจฉัยและการกระทำต่างๆ ที่มีข้อมูลถูกต้องเพียงพอ มีความตั้งใจที่จะร่วมมือกันเพื่อสร้างสรรค์โลกมนุษย์ โดยมีหลักย่อยๆ 6 ประการ คือ

1.1 หลักสภาพผู้นำ (Leadership) คือ กระบวนการที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมายและเกิดสัมฤทธิ์ผล

1.2 หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกัน โดยยอมรับ และยกย่องผลของความร่วมมือนั้นในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่าย และมีหน้าที่รับผิดชอบจากการจัดองค์การ

1.3 หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือ ความเมตตา และการคิดถึงคนอื่นในทางที่ดี โดยมีความสนใจในสวัสดิภาพของนักเรียน และตระหนักถึงประโยชน์ของมนุษย์ สัมพันธ์

1.4 หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ แรงขับที่จะทำบางสิ่งบางอย่าง ให้เป็นที่เข้าใจและพอใจได้ โดยการผลิต ออกแบบ หรือการทำให้ปรากฏชัดหรือการแสดงมโนคติ ใหม่ๆ

1.5 หลักบูรณาการ (Intergration) คือ กระบวนการที่รวมสิ่งที่กระจัด กระจายให้เข้าสู่ภาวะสมบูรณ์ให้เห็นได้ชัด

1.6 หลักการมุ่งชุมชน (Community Orientation) คือ การแสวงหาปัจจัย สำคัญในชุมชนเพื่อปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เป็นการส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

2. หลักการของวิทยาศาสตร์ เป็นการนำหลักวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษากระบวนการเรียน การสอน พฤติกรรมของครูหรือคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้มีความคิด สร้างสรรค์ ให้คิดอย่างมีเหตุผล โดยใช้เครื่องมือในการประเมินผล เพื่อปรับปรุงการเรียน การสอนให้ดียิ่งขึ้น มีหลักย่อย 4 ประการคือ

2.1 หลักการวางแผน (Planning) คือกระบวนการวิเคราะห์การกำหนด จุดประสงค์ไว้ล่วงหน้า การเลือกทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด

2.2 หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) คือความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ หรือพร้อมที่จะสนองความต้องการสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป

2.3 หลักวัตถุวิสัย (Objectivity) คือข้อมูลที่ได้จากการวัดผล ก็จะนำมาหาค่านัยสำคัญตามวัตถุประสงค์

2.4 หลักการประเมินผล (Evaluation) คือข้อมูลที่ได้จากการวัดผล ก็จะนำมาหาค่านัยสำคัญตามวัตถุประสงค์

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า หลักสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานนิเทศ คือ หลักการของประชาธิปไตยและหลักการของวิทยาศาสตร์

ชารี มณีศรี (2523) ได้กล่าวถึงหลักพื้นฐานของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการช่วยกระตุ้นการประสานงานและการแนะนำให้เกิดความงอกงามแก่ครู เช่น การจัดให้มีการฝึกอบรมด้านวิชาชีพครู การจัดทำวัสดุอุปกรณ์การสอน เป็นต้น
2. การนิเทศต้องตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย ได้แก่การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและในการวางแผน ฯลฯ
3. การนิเทศเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์ เช่น การสร้างบรรยากาศให้ครูได้พยายามคิดหาวิธีทำงานแบบใหม่ๆ การปล่อยให้ครูได้คิดสร้างสรรค์ ตามสติปัญญาของแต่ละคน ฯลฯ
4. การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน
5. การนิเทศ คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ เช่น การยอมรับนับถือคนอื่น การเห็นอกเห็นใจคนอื่น การหาโอกาสให้ความช่วยเหลือเพื่อสร้างมิตรไมตรี ฯลฯ
6. การนิเทศมุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ ขวัญกำลังใจของครูสูง การสอนย่อมดีตามไปด้วย
7. การนิเทศมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนและชุมชน

หลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการนิเทศ การศึกษาที่ดีที่ ช่างูชัย อาจินสมาจาร (2525) กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาต้องสัมพันธ์กับการบริหาร การบริหารและการนิเทศการศึกษา ที่มีหน้าที่เหมือนกัน คือสร้างสรรค์สภาพที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการทางการศึกษา และคงไว้ซึ่งระดับความมีประสิทธิภาพทางการศึกษา กระบวนการทั้งสองนี้ จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้
2. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา หมายความว่านโยบาย ค่านิยม และความหมายของการนิเทศการศึกษาคควรถูกกำหนดโดยแนวทางของปรัชญาหรือวิถีชีวิตในสังคม ซึ่งเราจะให้การศึกษากับบุคคลในสังคมนั้น
3. การนิเทศการศึกษาคควรเป็นวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาคควรเน้นในเรื่อง การทดลอง การสังเกต การวินิจฉัยและความเชื่อถือได้ ถึงแม้ว่าบางครั้งวิถีทางวิทยาศาสตร์จะไม่สามารถนำไปใช้กับการนิเทศการศึกษาได้ เราก็ต้องใช้ความคิดที่มีเหตุผลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่สมบูรณ์และเป็นทฤษฎีที่ใช้การได้
4. การนิเทศการศึกษาคควรเป็นประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาคควรเป็นเรื่องของความร่วมมือซึ่งทุกคนมีสิทธิ์จะทำประโยชน์ได้ สิทธิในการช่วยตัดสินใจ ในเส้นทางของการเรียนการสอนย่อมเป็นสิทธิของครูทุกคน การนิเทศการศึกษาคสมัยใหม่ เคารพในตัวบุคคลและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้โอกาสเต็มที่ในการแสดงทรรศนะต่าง ๆ
5. การนิเทศการศึกษาคเป็นการสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ทุกคนแสดงออกอย่างเสรี โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำ สร้างวิธีการใหม่เพื่อการประดิษฐ์ใหม่ๆ การนิเทศการศึกษาคจะมีลักษณะยืดหยุ่น เป็นกระบวนการที่ใช้เวลาระยะยาว
6. การนิเทศการศึกษาคควรส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า โดยเล็งไปที่ความเจริญงอกงามของนักเรียนและครู เพื่อให้เขาได้ไปปรับปรุงสังคมอีกต่อหนึ่ง ส่งเสริมภาวะผู้นำที่จะก่อให้เกิดการต่อเนื่องเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

7. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิชาชีพ เพราะถือว่าเป็นบริการอย่างหนึ่งซึ่งจะต้องมีการประเมินผลตนเองอยู่เสมอในด้านเป้าหมาย นอกจากนี้ยังควรประเมินแผนงาน วิธีการและบุคลากรเพื่อจะได้พัฒนามาตรฐาน ทักษะ และเทคนิคต่าง ๆ ในการนิเทศ

นักการศึกษาไทยที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษามีท่านหนึ่งคือ บรรเทา กิตติศักดิ์ (2526) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาไว้คล้ายกันซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาต้องใช้หลักประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกับครู
2. การนิเทศการศึกษาใช้หลักการสร้างสรรค์
3. การนิเทศการศึกษาต้องส่งเสริมความถนัดของครู
4. การนิเทศการศึกษาต้องเริ่มจากพื้นฐานที่มีอยู่
5. การนิเทศการศึกษาต้องมีความเป็นกันเอง
6. การนิเทศการศึกษาต้องตั้งวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา
7. การนิเทศการศึกษาต้องตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล
8. การนิเทศการศึกษาต้องมีการติดตามผลและรวบรวมผลของการนิเทศ
9. การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่อง
10. การนิเทศการศึกษาต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพและขวัญของครูตลอดจนมนุษยสัมพันธ์

นอกจากนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาของต่างประเทศได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

เจน ฟรานเซท (Jane Franseth, 1961) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการพอสรุปได้ดังนี้

1. การนิเทศจะให้ประสิทธิผลมากที่สุดในการปรับปรุงการเรียนการสอน ถ้าการนิเทศนั้นให้ความสำคัญต่อวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ซึ่งผ่านการพิจารณาตกลงร่วมกันระหว่างครูกับผู้นิเทศ

2. การนิเทศการศึกษาจะมีคุณค่าสำหรับครู ถ้าการนิเทศนั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อผู้รับการนิเทศโดยตรง หมายถึงจะต้องให้ครูมีส่วนร่วมพิจารณาว่าครูต้องการให้ผู้นิเทศช่วยเหลือครูในเรื่องใด

3. การนิเทศการศึกษาที่ดีต้องมีการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างครูกับผู้นิเทศ และจะต้องให้ครูรู้สึกว่าการนิเทศจะช่วยให้ครูพบวิธีที่ดีกว่าในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

4. การนิเทศการศึกษาจะให้ประสิทธิภาพ ควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาและช่วยผู้ร่วมงาน ได้ศึกษาปัญหาตลอดจนรายละเอียดต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเสียก่อน

หลักการนิเทศดังกล่าวก็มุ่งในด้านการปรับปรุงการเรียนการสอนและมนุษย์สัมพันธ์เป็นหลักใหญ่ ส่วนโรเบิร์ต ซี แมกคีน และ เอช เอช มิลส์ (Robert C. McKean and H.H. Mills, 1965) ได้กล่าวถึงหลักการในการนิเทศการศึกษาซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษามุ่งตรงไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอนโดยตรง

2. การนิเทศการศึกษาต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการศึกษา ผลของการนิเทศจะเป็นการช่วยเหลือครูให้มีความรู้ ยอมรับจุดประสงค์และทำงานอย่างรอบคอบเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์

3. การนิเทศการศึกษาเป็นการค้นหาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหมดในการดำเนินการ ประสิทธิภาพของการนิเทศจะขึ้นอยู่กับ สติปัญญา ความสามารถ ความพยายาม

4. การนิเทศการศึกษาสมัยใหม่พยายามที่จะใช้ความสามารถของแต่ละบุคคลให้เป็นประโยชน์ การแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นสิ่งจำเป็น ประสิทธิภาพการแก้ปัญหาของกลุ่ม มาจากการร่วมมือร่วมแรงของแต่ละบุคคล
5. การนิเทศการศึกษาต้องเริ่มจากพื้นฐานที่มีอยู่ ผู้นิเทศต้องรู้จักสภาพ และปัญหาปัจจุบันของโรงเรียนก่อนที่จะให้การช่วยเหลือ แนะนำเพื่อการปรับปรุง
6. การนิเทศการศึกษาเป็นการเสนอการให้ความช่วยเหลือทั้งหมด ผู้นิเทศที่ฉลาดจะตระหนักดีว่า ควรจะเริ่มต้นกับครูที่ต้องการจะปรับปรุงการทำงานของตนเองก่อนอื่นเพราะบ่อยครั้งที่ดูเหมือนว่าครูส่วนใหญ่จะคิดว่าตนทำงานดีที่สุดแล้ว
7. การนิเทศการศึกษาต้องมีการยึดหยุ่น ผู้ให้การนิเทศจะต้องให้การดูแล แนะนำอย่างใกล้ชิด
8. การนิเทศการศึกษาเป็นการค้นหาหลักฐานที่จะนำมาซึ่งเหตุผลและคุณค่าของการเปลี่ยนแปลง ผู้นิเทศต้องใช้ทักษะการประเมินผลในเรื่องนี้ การตัดสินใจต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผลมากกว่าความคิดเห็นของแต่ละบุคคล
9. การนิเทศการศึกษาเป็นความพยายามที่จะส่งเสริมให้เกิดความพอใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา เป็นการสร้างขวัญและความพอใจในการทำงานให้ครูรู้สึกมั่นใจในตนเอง

นักการศึกษาชาวต่างประเทศอีก 2 ท่าน คือ ฮาร์โรวด์ พี อัดมส์ และแฟรงค์ จี ดิกกี (Harold P. Adams and Frank G. Dickey, 1966) ได้เสนอแนะหลักการนิเทศการศึกษาที่สำคัญโดยสรุปได้แก่

1. การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยให้ครูรู้จักคิดค้นหาวิธีทำงานอย่างอิสระ ผู้นิเทศไม่ควรกำหนดให้ครูทำอย่างใดอย่างหนึ่งและไม่จำเป็นต้องคอยช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ควรมุ่งให้ครูคิดทำงานและตัดสินใจด้วยตัวเอง

2. การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยให้ครูรู้จักวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวเอง มุ่งให้ครูเรียนรู้ว่าอะไรเป็นปัญหาที่กำลังประสบอยู่และจะแก้ไขได้อย่างไร การช่วยให้ครูรู้จักวิเคราะห์ปัญหาจะเป็นแนวทางไปสู่การแก้ปัญหาได้ตรงจุดยิ่งขึ้น

3. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกมั่นคงและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ถ้าครูมีกำลังใจ ผู้สอนยอมรับ รู้สึกปลอดภัยได้ทำงานที่ตนเองพอใจ รู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ จะทำให้ครูเกิดความมั่นใจในการแก้ปัญหาด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น

4. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยให้ครูคุ้นเคย รู้จักแหล่งวิชาการ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสอนได้ แหล่งวิชาการและวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมีคุณค่าต่อการเรียนการสอน ควรเสนอแนะให้ครูนำมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด

5. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยเผยแพร่กิจการความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนให้ประชาชนทราบและเข้าใจ เพราะโรงเรียนต้องการแรงสนับสนุนจากประชาชนในท้องถิ่น

6. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยให้ครูเข้าใจแนวปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้อง ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายตรงกัน แต่ครูย่อมมีเสรีภาพในการคิดหาวิธีการทำงานเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายด้วยตนเอง

เกลน จี อาย และคนอื่นๆ (Glen G. Eye and others, 1971) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

1. เคารพและยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
2. กำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้ให้แน่ชัด
3. การแบ่งงานหรือมอบหน้าที่ให้บุคคลอื่น ควรคำนึงถึงความสามารถและความพอใจ

ของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่าหลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าวยึดหลักประชาธิปไตย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนิเทศทั้งฝ่ายผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศต้องยึดหลักดังกล่าว

เจมส์ อาร์ มาร์คส์, เอเมอริ สตูปส์และจอยซ์ เค สตูปส์ (James R. Marks, Emery Stoops, and Joyce K. Stoops, 1978) ได้ให้หลักการนิเทศการศึกษา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาเป็นโครงการทางการศึกษาที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย
2. การนิเทศการศึกษาคควรให้ครูเป็นผู้รับผิดชอบเพราะครูเป็นผู้ที่ต้องการการนิเทศ
3. การนิเทศการศึกษาคควรปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน
4. การนิเทศการศึกษาคช่วยชี้ให้เห็นความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน
5. การนิเทศการศึกษาคช่วยให้จุดมุ่งหมายการศึกษาคเด่นชัดยิ่งขึ้น
6. การนิเทศการศึกษาคช่วยสร้างสรรคทัศนคติ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน
7. การนิเทศการศึกษาคช่วยในการจัดและบริหารกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียน
8. การนิเทศการศึกษาคขึ้นอยู่กับครูและผู้บริหารการศึกษาคทั้งในและนอกโรงเรียน
9. การนิเทศการศึกษาคควรมีงบประมาณประจำปีสนับสนุน
10. การนิเทศการศึกษาคควรมีโครงการที่ได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย
11. การนิเทศการศึกษาคควรมีโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร
12. การนิเทศการศึกษาคควรมีเผยแพร่ผลการวิจัยทางการศึกษาคและสนับสนุนให้มีการปฏิบัติ
13. การนิเทศการศึกษาคควรมีการประเมินโครงการนิเทศ ผู้ร่วมงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

จากหลักการพื้นฐานของการนิเทศการศึกษาของนักการศึกษาไทยและต่างประเทศที่นำมากล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่าการที่จะปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาให้ได้ผลดีนั้น ผู้นิเทศจะต้องยึดหลักการนิเทศการศึกษาที่สำคัญคือ ต้องมีจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาที่แน่นอน ทำงานเป็นหมู่คณะ ร่วมมือกับครูและผู้เกี่ยวข้อง โดยอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ในการประสานงาน เผยแพร่ข่าวสาร ไปสู่ชุมชน อาศัยหลักประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกัน เคารพยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้กำลังใจและเป็นกันเองกับครู คำนึงถึงความสามารถของครูผู้ร่วมงานเป็นหลักในการดำเนินงาน ใช้วิธีการค้นคว้า ทดลอง วิเคราะห์ด้วยเหตุผลและสติปัญญา ยึดถือปรัชญาการศึกษาของชาติเป็นแนวปฏิบัติงาน มุ่งพัฒนาตัวครู วิชาชีพครู ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของผู้นิเทศ ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกาวิเทศ

ขอบข่ายงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนเป็นสถาบันทางวิชาการ งานวิชาการเป็นงานหลัก งานบริหารเป็นงานบริการ เพื่อให้งานหลักดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนมัศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบอย่างสำคัญ ในด้านวิชาการและพัฒนาการของนักเรียน งานวิชาการจึงนับเป็นหัวใจของโรงเรียน มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ดังที่ เอ็ดเวิร์ด ดับบลิว สมิธ และคนอื่นๆ (Edward W. Smith and Others, 1961) ได้จำแนกการบริหารงานในโรงเรียนให้เห็นว่า งานวิชาการสำคัญมากที่สุดดังนี้

งานหน้าที่ทั่วไป	ร้อยละ	5
งานบริหารบุคลากรในโรงเรียน	ร้อยละ	20
งานวิชาการ	ร้อยละ	40
งานการเงิน	ร้อยละ	5
งานเกี่ยวกับอาคารสถานที่	ร้อยละ	5
งานเกี่ยวกับนักเรียน	ร้อยละ	20

งานวิชาการเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวาง ชับซ้อน มีจุดมุ่งหมายที่จะจัดประสบการณ์ให้นักเรียนมีความรู้ ก่อนสัปดาห์ดีในการทำงาน สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมได้ มีนักการศึกษาไทย ได้กล่าวถึงขอบข่ายของงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ดังนี้

สุมิตร คุณากร (2518) ได้กล่าวถึงขอบข่ายงานวิชาการภายในโรงเรียนซึ่งสรุปได้ว่าหาได้มีขอบเขตแคบๆ เฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเท่านั้น ไม่แต่หมายถึงกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดความรู้และการศึกษาของเด็ก

ภิญโญ สาธร (2519) กล่าวถึงงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาว่า "เป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการสอนนักเรียนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพที่สุด"

กองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา (2527) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยแบ่งออกตามลักษณะของงาน สรุปได้ 4 กลุ่ม คือ

1. งานสอนและกิจกรรมนักเรียน
2. งานการวัดและประเมินผล
3. งานเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน
4. งานส่งเสริมงานวิชาการ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2528) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อประเมินมาตรฐานการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การบริหารงานสอน
2. การจัดบรรยากาศในโรงเรียน
3. การบริหารหลักสูตรและเอกสารประกอบการใช้หลักสูตร
4. การจัดบริหารสื่อการเรียนการสอน
5. การบริการห้องสมุด
6. การนิเทศงานวิชาการ
7. การกำหนดแนวทางการประเมินผลตามระเบียบการวัดและประเมินผล

เครื่องมือวัดผล การสอบแก้ตัว การตรวจสอบจุดประสงค์ที่ไม่ผ่าน

8. การสอนซ่อมเสริม
9. การแนะแนว

นักการศึกษาชาวต่างประเทศหลายคนก็ได้กล่าวถึงขอบข่ายของงานวิชาการของโรงเรียนไว้ เช่น

โรเบิร์ต เอส ฟิสค์ (Robert S. Fisk, 1957) ให้ทรรศนะเกี่ยวกับขอบข่ายงานวิชาการของโรงเรียนไว้ว่า "งานวิชาการเป็นความรับผิดชอบของโรงเรียนตั้งแต่การบ่งถึงปรัชญา จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของโรงเรียนรวมถึงการประเมินผล โปรแกรมทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา"

สแตนเลย์ ดับบลิว วิลเลียม (Stanley W. William, 1964) กล่าวถึงขอบข่ายงานวิชาการว่า "เป็นงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตร การปรับปรุงโครงการสอน การจัดตารางสอน การจัดครูเข้าสอน และการบริการให้ครูมีขวัญดีในการสอนและการทำงาน"

แวน มิลเลอร์ (Van Miller, 1965) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของงานวิชาการสรุปได้ว่า "ได้แก่การจัด โปรแกรมการสอนและการปฏิบัติตามโปรแกรม ตลอดจนการวัดผลเพื่อการติดตาม การเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี"

จากทรรศนะของนักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาโดยตรงที่กล่าวถึง ขอบข่ายงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่างานวิชาการ คือ การบริหารงานและการดำเนินกิจกรรมทุกชนิดทางวิชาการ เพื่อให้การเรียนการสอนในโรงเรียนมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายทางการศึกษา และงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุดของการบริหารโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจะต้องดำเนินการอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน

ความจำเป็นในการนิเทศการงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลหรือหลักสูตรและวิธีสอนก็ตาม ในสภาพปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าของสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อชีวิตคนเป็นอย่างมาก การศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทั้งส่วนที่เป็นนโยบาย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง การเรียนการสอน การประเมินผล นั่นก็คือ หลักสูตรต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ให้เข้ากับ กาลสมัย (ศุภลักษณ์ คูหาทอง, 2524)

เพื่อให้งานการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ โรงเรียนก็จำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพงานวิชาการต้องหาทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในการศึกษาที่จะแก้ปัญหาและพัฒนามาตรฐานทางด้านวิชาการให้ดีขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยการนิเทศการศึกษาเพื่อช่วยให้เกิดความร่วมมือและประสานงานที่ดีในการบริหารงานวิชาการใหม่

ประสิทธิภาพ ดังที่กรมสามัญศึกษา, (2524) กล่าวไว้สรุปได้ว่า เริ่มตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา การนิเทศการศึกษามีบทบาทมากขึ้น เพราะเป็นปีที่เริ่มต้น ใช้สูตรมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งนับว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงการศึกษ ปัญหาต่าง ๆ ทางด้านบริหารงานวิชาการหรือบริหารการใช้หลักสูตรก็เกิดขึ้น สิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ก็คือ การนิเทศงานวิชาการในโรงเรียน

การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา นั้น สัจจา จันทรเจริญ (2524) กล่าวว่า "ในการบริหารงานวิชาการถือได้ว่า การนิเทศงานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญที่ผู้บริหารจะละเลยไม่ได้ เพราะการนิเทศงานวิชาการจะทำให้ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ปรับปรุงการทำงานด้านวิชาการให้บรรลุจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพ" แต่ความสำเร็จของการนิเทศงานวิชาการเป็นเรื่องค่อนข้างยากต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิด ความรู้ ความสามารถและอุปนิสัยของผู้ให้และผู้รับการนิเทศด้วย ดังนั้น โรงเรียนต้องสนับสนุนปัจจัยในการปฏิบัติงานวิชาการอย่างมากเพื่อให้งานวิชาการในโรงเรียนได้ผล สอดคล้องกับกาลสมัย นั่นคือต้องมีการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน เพื่อที่จะได้เกิดการยอมรับในตัวผู้นิเทศมากขึ้นอันเป็นผลดีต่อการนิเทศ (กรมสามัญศึกษา, 2524)

เหตุผลที่ต้องมีการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนอีกประการหนึ่งนั้นกองการมัธยมศึกษา (2527) กล่าวไว้ซึ่งสรุปได้ว่าแม้ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาจะถูกกำหนดให้ดำเนินงานวิชาการตามแนวของหลักสูตรและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ หลายประการก็จริง ข้อกำหนดเหล่านั้นวางแนวทางอย่างกว้าง ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถดำเนินการอย่างเป็นอิสระพอควร นับว่าเป็นผลดีที่ทำให้โรงเรียนพอจะปรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับพื้นฐานของโรงเรียนและความต้องการของท้องถิ่นได้ แต่บางครั้งครูผู้สอนก็รู้สึกเป็นอิสระเกินไปและปฏิบัติการสอนตามความพอใจ ความรู้สึกเป็นอิสระนี้จะก่อให้เกิดความเป็นเอกเทศตามมา ทำให้การประสานงานเกิดอุปสรรคฝ่ายบริหารงาน วิชาการและครูผู้สอนต่างก็สร้างอาณาจักรงานวิชาการของตนเองขึ้นมา ความสัมพันธ์ช่วยเหลือกันก็ไม่ได้เป็นไปตามลักษณะการจ้ององค์การที่ดี ผู้บริหารวิชาการก็สนใจผลการสอบของ

นักเรียนมากกว่าสภาพการเรียนการสอน เมื่อเป็นดังนี้จึงต้องมีบุคลากรในโรงเรียนที่สามารถให้ความช่วยเหลือเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งระบบนี้เรียกว่า การนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การนิเทศภายในโรงเรียนจะครอบคลุมและความคุมงานวิชาการของโรงเรียนให้ดำเนินไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้ งานวิชาการของโรงเรียนจะก้าวหน้าได้ผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดย่อมอาศัยการวางแผนงานนิเทศของโรงเรียนเป็นสำคัญ เพราะการนิเทศย่อมต้องอาศัยเทคนิคและหลักวิชาการและตัวบุคคลผู้รับผิดชอบการนิเทศงานวิชาการในโรงเรียนด้วย

ผู้นิเทศงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

เนื่องจากงานนิเทศทางวิชาการในโรงเรียนเป็นกิจกรรมสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัดเวลา จึงมีผู้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับผู้นิเทศภายในโรงเรียนไว้ได้แก่

อาคม จันทสุนทร (2519) ให้ความเห็นว่า "การนิเทศงาน วิชาการภายในโรงเรียนควรเป็นบุคลากรในโรงเรียนเอง ได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้าสาขาวิชา และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ที่โรงเรียนคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้น"

สุดใจ ไสสุก (2521) ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้นิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนว่า "ในด้านวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชาควรเป็นผู้ให้การนิเทศอย่างใกล้ชิดทั้งเรื่องหลักสูตร โครงการสอน อุปกรณ์การสอน ตลอดจนการประเมินผลมีผู้ช่วยผู้บริหารด้านวิชาการช่วยนิเทศอีกต่อหนึ่ง สำหรับผู้บริหารก็มีหน้าที่โดยตรงในการนิเทศด้วย"

สุนีย์ เอี่ยมอดุลย์ (2523) ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้นิเทศในโรงเรียน ซึ่งสรุปได้ว่าผู้ที่สามารถทำหน้าที่นิเทศงานวิชาการในโรงเรียนได้คือบุคคลต่อไปนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชา ผู้ช่วยหัวหน้าหมวดวิชาต่างๆ
2. ผู้ที่สถานศึกษาเชิญไปให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว
3. ครูและอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ

เสาวภา เช่าวีชลากร (2524) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับผู้นิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนซึ่งสรุปได้ว่า คือผู้ที่มีหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน เป็นบุคคลที่อยู่ภายในโรงเรียน มีหน้าที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อปรับปรุงสมรรถภาพการเรียนการสอน โดยการให้ความช่วยเหลือมากกว่าการแนะนำหรือสั่งการอย่างเดียว ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าสายวิชา ผู้ช่วยหัวหน้าสายวิชา และครูที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ที่โรงเรียนคัดเลือกให้ทำหน้าที่ช่วยครูอื่น ๆ

กองการมัธยมศึกษา (2527) กล่าวถึงผู้นิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนโดยสรุปว่าการนิเทศงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่จะกำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ ขอบเขตของงานวิชาการ และบุคลากรชั้น และนำชี้แจงให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกันเพื่อลดความขัดแย้ง เสริมให้เกิดความร่วมมือ บุคลากรที่กำหนดขึ้นตามปกติ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการจะรับผิดชอบให้การนิเทศหัวหน้าหมวดวิชา และหัวหน้าหมวดวิชาจะรับผิดชอบให้การนิเทศครูในหมวดวิชาหรือหน่วยงานในควบคุม

สำหรับนักการศึกษาต่างประเทศมีความเห็นในเรื่องผู้ให้การนิเทศในโรงเรียนดังนี้

ฮาโรลด์ ดี อัดัมส์ และ แฟรงค์ จี ดิกกี (Harold P. Adams and Frank G. Dickey, 1966) มีความเห็นในเรื่องผู้นิเทศภายในโรงเรียนว่า "ผู้นิเทศก็คือบุคคลใดก็ตามที่มีหน้าที่ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อเพิ่มพูน ปรับปรุงการเรียนการสอน ดังนั้นอาจเป็นครูใหญ่หรือผู้ช่วยแขนงใดแขนงหนึ่งก็ได้"

คิมบอลล์ ไวลส์ (Kimball Wiles, 1967) กล่าวว่า "ในการนิเทศงานวิชาการในโรงเรียน ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นิเทศโดยตำแหน่งจึงจะทำการนิเทศได้ บุคลากรในโรงเรียนคนใดคนหนึ่งที่มีส่วนช่วยครูให้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ก็ถือว่าเป็นการนิเทศงานวิชาการในโรงเรียนได้"

จากทรรศนะเกี่ยวกับผู้นิเทศงานวิชาการในโรงเรียนที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่าผู้มีหน้าที่โดยตรงในการนิเทศงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาคือ ตัวผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชา และหัวหน้าหมวดวิชาเป็นผู้ให้การนิเทศครู ในหมวดวิชาอย่างใกล้ชิดมากที่สุด อย่างไรก็ตามที่น้อยที่สุดหัวหน้าหมวดวิชาจะต้องสามารถให้การนิเทศในเรื่องต่อไปนี้ได้ คือ เรื่องเกี่ยวกับหลักสูตรหนังสือเรียนการประเมินผล การจัดทำโครงการทางวิชาการ จึงนับได้ว่าหัวหน้าหมวดวิชาเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากในการปฏิบัติงานนิเทศทางวิชาการแก่ครูในหมวดวิชาของตนในโรงเรียนมัธยมศึกษา หัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทยในโรงเรียนก็เช่นกัน ย่อมจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดใน การปฏิบัติงานนิเทศทางวิชาการแก่ครูในหมวดวิชาของตน

ดังนั้นจะขอก้าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับหัวหน้าหมวดวิชา ดังต่อไปนี้ หัวหน้าหมวดวิชาเป็นตำแหน่งทางวิชาการที่จะต้องรับผิดชอบต่อการปรับปรุงและพัฒนาการสอนในหมวดวิชาที่ตนเป็นหัวหน้าหมวดอยู่ทุกระดับชั้นในโรงเรียน ได้มีผู้กล่าวถึงหัวหน้าหมวดวิชาไว้คือ

ภิญโญ สาธร (2519) กล่าวถึงหัวหน้าหมวดวิชา สรุปได้ว่า เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเพราะเป็นผู้ที่ดูแลและใกล้ชิดกับครูผู้สอนในแต่ละหมวดวิชาที่ตนรับผิดชอบมากที่สุด ถ้าหัวหน้าหมวดวิชามีความสามารถและเอาใจใส่ต่อหน้าที่นี้เทศเป็นอย่างดี งานวิชาการจะมีประสิทธิภาพเพราะครูผู้สอนจะปฏิบัติงานในหน้าที่เต็มความสามารถ

ฮาร์ล อาร์ ดักลาส (Harl R. Douglass, 1963) กล่าวถึงหัวหน้าหมวดวิชาไว้ว่า "ครูในโรงเรียนจะเชื่อฟังหัวหน้าหมวดวิชา เพราะหัวหน้าหมวดวิชาจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาหารือ ให้คำแนะนำ เป็นผู้บริหารงานในหมวดวิชาและเป็นผู้ประสานงานกับหมวดวิชาอื่น ๆ"

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า หัวหน้าหมวดวิชาต้องรับผิดชอบงานนิเทศทางวิชาการแก่ครูในหมวดวิชาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนั้นงานนิเทศทางวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชาจึงเป็นงานที่ต้องการผู้มีความรู้และได้รับการศึกษาอบรมมาโดยเฉพาะ ผู้ที่จะเป็นหัวหน้าหมวดวิชาได้นอกจากจะมีความรู้ ได้รับการฝึกฝนมาเป็นพิเศษแล้ว ยังต้องมีประสบการณ์ในการทำงานและมีความเป็นผู้เอาตัวติดตัวอีกด้วย ดังที่กองการมัธยมศึกษา (2527) ได้ให้หลักเกณฑ์การพิจารณาบุคคลที่จะเป็นหัวหน้าหมวดวิชาไว้ สรุปได้คือ

1. ต้องมีคุณสมบัติตามระเบียบของกรมสามัญศึกษาว่าด้วยการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชาและผู้ช่วยหัวหน้าหมวดวิชา
2. ต้องเป็นคนที่ครูส่วนใหญ่ในหมวดวิชาและในโรงเรียนรับรอง เชื่อถือ
3. อาจกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของหัวหน้าหมวดวิชาเพื่อเป็นผลดีในการพัฒนาองค์การและบุคลากร

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกหัวหน้าหมวดวิชาดังกล่าวคล้ายคลึงกับที่ รอส แอล นิกเลย์ และ เอ็น ดิน อีแวนส์ (Ross L. Neagley and N. Dean Evans, 1964) ได้กล่าวถึงบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชาไว้ว่า

หัวหน้าหมวดวิชาเป็นตำแหน่งที่ได้รับความเชื่อถือในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่มาหลายปีแล้ว เป็นตำแหน่งที่มีบทบาทต่อโครงการนิเทศการสอน หัวหน้าหมวดวิชาต้องเป็นผู้ที่สัมพันธ์ภาพอันดีกับครูในหมวดวิชา ครูส่วนมากจะเคารพความสามารถของหัวหน้าหมวดวิชาทั้งในฐานะผู้สอนและผู้นำ ดังนั้นหัวหน้าหมวดวิชาต้องมีความสามารถหลายด้านมีความรับผิดชอบ เข้าใจ และเห็นคุณค่าของงานของตนอย่างแท้จริง

ในด้านอำนาจหน้าที่ของวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชานั้น ตามระเบียบกรมสามัญศึกษาว่าด้วยการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชาและรองหัวหน้าหมวดวิชา พ.ศ. 2522, (2522) ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของหัวหน้าหมวดวิชา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ทำการสอนวิชาในหมวดวิชาที่รับผิดชอบสัปดาห์ละ ไม่น้อยกว่า 10 คาบ
2. ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาจัดโครงการเรียนและกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเลือกเรียนโครงการนั้น
3. ควบคุมดูแลการเรียนการสอนในหมวดวิชาที่รับผิดชอบให้เป็นไปตามหลักสูตรและรายการสอน
4. จัดทำโครงการงบประมาณรายจ่ายในหมวดวิชาที่ตนรับผิดชอบ
5. วิเคราะห์หลักสูตรและข้อทดสอบต่าง ๆ ในหมวดวิชาที่รับผิดชอบเพื่อให้สอนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
6. นิเทศงานวิชาการในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและการใช้วัสดุอุปกรณ์ของข้าราชการในหมวดวิชานั้น
7. ดำเนินการจัดหาสื่อการเรียน เช่น หนังสืออุเทศ วัสดุฝึก เอกสารประกอบการเรียนการสอนสำหรับใช้ในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ
8. ดำเนินการทดสอบ กำหนดแนวออกข้อสอบและตรวจสอบความถูกต้องของข้อสอบวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ

9. ศึกษาค้นคว้า ประเมินผล วิเคราะห์และวิจัยเพื่อหาแนวทางปรับปรุงและแก้ไขปัญหางานวิชาการในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ

10. ติดต่อประสานงานด้านวิชาการกับข้าราชการครูทั้งในและนอกสถานศึกษา

11. ปฏิบัติงานอื่นตามที่หัวหน้าสถานศึกษามอบหมาย

ส่วนงานของรองหัวหน้าหมวดวิชา หรือผู้ช่วยหัวหน้าหมวดวิชา มีหน้าที่สอนอย่างน้อย 10 คาบต่อสัปดาห์ และช่วยงานของหัวหน้าหมวดวิชาตั้งแต่ข้อ 2 ถึงข้อ 10 และปฏิบัติหน้าที่แทนหัวหน้าหมวดวิชาในกรณีที่ไม่มีหัวหน้าหมวดวิชาหรือหัวหน้าหมวดวิชาไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

กองการมัธยมศึกษา (2527) ได้กำหนดอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชาไว้ดังนี้

1. กำหนดผู้สอนประจำรายวิชาต่าง ๆ
2. ดำเนินการให้มีการจัดทำแผนการสอน จุดประสงค์การสอนและเครื่องมือวัดผลประจำรายวิชา
3. กำหนดแนวการสอนและประเมินผลให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และให้เข้าใจตรงกัน
4. ควบคุมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรและวัตถุประสงค์ที่ตกลงกันได้
5. ดำเนินการสอนซ่อมเสริมและแก้ไขผลการเรียนที่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด
6. ประสานงานกับหมวดวิชาอื่นให้การเรียนการสอนและกิจกรรมมีลักษณะเสริมและสอดคล้องกัน และประสานงานกับฝ่ายส่งเสริมการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนดีขึ้น เช่น ฝ่ายแนะแนว ห้องสมุด ฝ่ายโสตทัศนศึกษา ฯลฯ
7. ส่งเสริมให้มีการสร้างสื่อการเรียนการสอนขึ้นใช้ภายในหมวดวิชา
8. เตรียมข้อมูลให้พร้อมที่จะรับการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนางานวิชาการ

นักการศึกษาชาวต่างประเทศท่านหนึ่งคือ ฮาร์ล อาร์ ดักลาส (Harl R. Douglas, 1964) ได้กล่าวถึงหน้าที่ความรับผิดชอบงานวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชาไว้ดังนี้

1. ช่วยเหลือครูในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งได้กำหนดจุดประสงค์และสาระสำคัญขั้นต่ำสุดของแต่ละวิชาที่สอน
2. ประมุนเทศครูใหม่ให้รู้ระเบียบ กฎข้อบังคับต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตลอดจนหลักสูตรและประมวลการสอน
3. แนะนำหนังสือ วารสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ครูในหมวดวิชา
4. ช่วยในการวางแผนและดำเนินการทดลองทางการศึกษาแก่ครูในหมวดวิชา
5. แนะนำการใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา วิธีสอนใหม่ ๆ
6. วางแผนการใช้งบประมาณรายจ่าย
7. เป็นผู้นำในการพิจารณาแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ
8. ช่วยผู้บริหารพิจารณาเลือกครูใหม่
9. เป็นผู้นำในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขประมวลการสอน
10. ทำบัญชีวัสดุ เครื่องมือและแบบเรียนในหมวดวิชา
11. จัดทำตารางสอนหมวดวิชา

จะเห็นได้ว่า จากอำนาจหน้าที่ทางวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชาที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น จะเป็นหน้าที่เกี่ยวกับการนิเทศงานวิชาการเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการบริหารงานวิชาการปฏิบัติงานนิเทศทางวิชาการแก่ครูในหมวดวิชาของหัวหน้าหมวดวิชา จึงต้องกระทำควบคู่กันไปเสมอ แต่ก็ได้มีผู้กล่าวถึงงานนิเทศทางวิชาการ โดยเฉพาะของหัวหน้าหมวดวิชาเอาไว้ดังนี้

สว่าง ปานมัน (2522) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบในการนิเทศงานวิชาการทั่วไปของหัวหน้าหมวดวิชาไว้ สรุปได้ดังนี้

1. กำหนดงานสอนแก่ครูในหมวดวิชาให้เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ
2. ประชุมครูในหมวดวิชาโดยสม่ำเสมอ เพื่อชี้แจงงานวิชาการ
3. ประชุมนิเทศครูใหม่
4. แนะนำและสาธิตการสอนแก่ครูในหมวดวิชา
5. ควบคุมการทำโครงการสอนและแผนการสอนของครูในหมวดวิชา
6. จัดครูสอนแทน
7. ควบคุมการประเมินผลในหมวดวิชา
8. ทำสถิติความก้าวหน้าของนักเรียนในการเรียนรายวิชาต่างๆ ในหมวดวิชา
9. สนับสนุนปรัชญาและนโยบายของโรงเรียน
10. กำหนดรูปแบบข้อสอบ
11. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานที่จะให้นักเรียนแต่ละรายวิชาในหมวดวิชา
12. ร่วมพิจารณาตัดสินผลการสอบรายวิชาในหมวดวิชา
13. ติดต่อประสานงานกับผู้บริหารและบุคลากรอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสื่อการสอน
14. จัดทำรายการหนังสือ อุปกรณ์การสอนในหมวดวิชา
15. จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีของหมวดวิชาร่วมกับครูในหมวด

นักการศึกษาต่างประเทศ คือ รอส แอล นีกเลย์ และ เอ็น ดีน อีแวนส์ (Ross L. Neagley and N. Dean Evans, 1964) กล่าวว่า หัวหน้าหมวดวิชาเป็นตำแหน่งที่มีคุณค่าทางด้านงานนิเทศงานวิชาการ จึงควรมีหน้าที่ในการปฏิบัติงานนิเทศดังสรุปได้ดังนี้

1. ทำการสอนให้เป็นตัวอย่างที่ดี และสามารถสาธิตการสอนแก่ครูได้
2. จัดทำตำราและอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้การสอนดีขึ้น
3. เชี่ยวชาญเรื่องเรียน ทำงานร่วมกับครูอื่นๆ แนะนำวิทยากรแขนงต่างๆ จัดให้มีทัศนศึกษา

จัดทำใส่ตักคนวัสดุให้ตามความเหมาะสม

4. ร่วมกับครูในหมวดวิชาปรับปรุงหลักสูตร ประมวลการสอนและตำรา
5. ช่วยเหลือในการประชุมนิเทศครูใหม่
6. ช่วยแนะนำจัดหาครูแทน เมื่อครูคนใดคนหนึ่งขาด
7. ถ้าหากมีการฝึกภายในโรงเรียน ควรให้ความร่วมมือกับนักศึกษาฝึกสอน
8. ให้คำปรึกษาแก่ครูทั้งในด้านส่วนตัวและการสอน เป็นการบำรุงขวัญหรือกำลังใจ

ให้มีประสิทธิภาพ

9. ยอมรับและส่งเสริมครูที่มีความคิดริเริ่ม ในด้านการสอนหรือด้านอื่น ๆ
10. ให้มีการประชุมครูในหมวดวิชาอย่างสม่ำเสมอ
11. รับหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อภายในหมวดวิชา
12. ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในหมวดวิชาทำการค้นคว้าวิจัย
13. ช่วยเหลือกิจกรรมพิเศษนอกเหนือจากการเรียนการสอน โดยให้ความสะดวก

เช่น กิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

14. ให้ความช่วยเหลือครูที่มีปัญหา เรื่องระเบียบวินัย
15. ช่วยเหลือนักเรียนในการตัดสินใจเลือกวิชาเรียนภายในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ
16. ให้ความช่วยเหลือแก่โครงการแนะแนว
17. เป็นผู้นำในการเตรียมการวางแผนการทดสอบ

จากที่มีผู้กล่าวถึงหน้าที่ในการปฏิบัติงานนิเทศทางวิชาการของหัวหน้าหมวดวิชานั้น สรุปได้ว่า หัวหน้าหมวดวิชาต้องการให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ครูในหมวดวิชาเกี่ยวกับงานวิชาการทุกด้าน นับตั้งแต่การทำความเข้าใจกับหลักสูตร ไปจนถึงขั้นการประเมินผลการเรียนการสอน และส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการแก่ครูในหมวดวิชาเพื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

การนิเทศการศึกษาของหัวหน้าหมวดวิชา

การนิเทศการศึกษาของหัวหน้าหมวดวิชานั้น เป็นงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนงานหนึ่ง เพราะการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นการนิเทศโดยอาศัยบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นผู้นิเทศซึ่งได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวดวิชา รวมทั้งครูที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ในด้านการสอนเฉพาะสาขาวิชา (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2518) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ หัวหน้าหมวดวิชา เพราะในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษามีการจัดการเรียนการสอนแยกเฉพาะเป็นรายวิชาและหัวหน้าหมวดวิชาทำหน้าที่โดยตรงในการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในหมวดวิชา มีความใกล้ชิดกับครูมากกว่าผู้บริหารหรือผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้นจึงสามารถปฏิบัติงานนิเทศได้อย่างเหมาะสมมากกว่าผู้บริหารหรือผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ดังมีผู้กล่าวถึงงานนิเทศการศึกษาของหัวหน้าหมวดวิชาไว้ต่าง ๆ กัน เช่น

รอส แอล นีกเลย์ และเอ็น ดีน อีแวนส์ (Ross L. Neagley and N. Dean Evans, 1964) ได้กล่าวถึงงานสอนและงานนิเทศของหัวหน้าหมวดวิชาไว้ว่าควรประกอบด้วย

1. เป็นตัวอย่างและสาธิตการสอนที่ดีแก่ครู
2. จัดหาข่าวสาร และเครื่องมือที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสอน
3. เชื่อมชั้นเรียน ทำงานกับครู ทำให้ครูสนใจการใช้แหล่งวิทยาการ เช่น

การทัศนศึกษา การใช้โสตทัศนูปกรณ์

4. การทำงานร่วมกับคณะในทุกด้านที่จะพัฒนาหลักสูตร
5. ประมุขนิเทศครูใหม่
6. ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ แก่ครูช่วยสอน
7. ช่วยงานโครงการนิเทศฝึกสอน
8. ให้ข่าวสารเกี่ยวกับส่วนตัวและอาชีพที่จะช่วยพัฒนาขวัญและสมรรถภาพการสอนแก่ครู

9. รับรู้ ส่งเสริม กระตุ้น ความก้าวหน้าทางวิชาชีพของคณะทำงาน
10. ร่วมประชุมพบปะกับหมวดวิชาอื่น ๆ เสมอ
11. ติดต่อสัมพันธ์กับหมวดวิชาอื่น ๆ
12. ช่วยเหลือคณะทำงานในการใช้ผลการวิจัยและทำวิจัย
13. ช่วยในการเลือก ส่งเสริม จัดหาเครื่องมือ สำหรับกิจกรรมเสริม เช่น ชุมชม

โครงการ และเป็นผู้นำประชุม

14. ให้ความช่วยเหลือครูเมื่อมีปัญหาทางวินัย
15. ตัดสินใจคัดเลือกนักเรียนที่จะเรียนในหมวดวิชา
16. ช่วยงานโครงการแนะแนว
17. เป็นหัวหน้าในการวางแผนโครงการทดสอบ

กรมสามัญศึกษา (2525) ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของหัวหน้าหมวดวิชาเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาจัด โครงการ เริ่นและกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเลือกเรียนโครงการนั้น
2. ควบคุมดูแลการเรียนการสอนในหมวดวิชาที่รับผิดชอบให้เป็นไปตามหลักสูตรและรายการสอน
3. จัดทำโครงการงบประมาณรายจ่ายในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ
4. วิเคราะห์หลักสูตรและข้อสอบวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาที่รับผิดชอบเพื่อให้สอนได้ตรงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
5. นิเทศงานวิชาการในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ
6. ดำเนินการจัดหาสื่อการเรียน เช่น หนังสืออุเทศ วัสดุฝึก เอกสารประกอบการเรียนการสอน สำหรับใช้ในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ

7. ดำเนินการทดสอบ กำหนดแนวออกข้อสอบและตรวจสอบความถูกต้องของข้อสอบวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ
8. ศึกษา ค้นคว้า ประเมินผล วิเคราะห์และวิจัย เพื่อหาแนวทางปรับปรุงและแก้ไขปัญหางานวิชาการ ในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ
9. ติดต่อประสานงานทางด้านวิชาการกับข้าราชการครูในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา
10. ปฏิบัติงานอื่นตามที่หัวหน้าสถานศึกษามอบหมาย

สันต์ ธรรมบำรุง (2526) กล่าวว่า หัวหน้าสายวิชามีส่วนร่วมในการนิเทศการสอนได้ดังนี้

1. ช่วยเหลือสนับสนุนในการประชุมนิเทศครูใหม่
2. คอยตักเตือนหรือสนับสนุนให้ครูเห็นความเจริญงอกงามในวิชาชีพ
3. ช่วยจัดโปรแกรมการสอนของครูที่ประสบผลล้มเหลวในการสอน
4. จัดตัวอย่างการสอนที่ดีของแผนกวิชาสาธิตให้ครูที่มาขอคำปรึกษา
5. หาข้อมูลและวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น
6. สร้างขวัญหรือให้กำลังใจแก่ครู เพื่อให้ครูทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
7. จัดให้ครูมีการพบปะกันเป็นประจำ เพื่อรับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นและเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน
8. เข้าไปเยี่ยมในห้องเรียน ทำงานร่วมกับครู แนะนำแหล่งความรู้เฉพาะสาขาวิชาให้ครูในสายวิชาของตน
9. สนับสนุนให้ครูในสายวิชามีผลงานในการค้นคว้าวิจัย

ผู้มีบทบาทสำคัญในการนิเทศวิชาพลศึกษาในโรงเรียน

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนิเทศวิชาพลศึกษาในโรงเรียนคือ ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชาพลศึกษานามัยและครูภายในหมวดวิชาพลศึกษานามัย แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดคือ หัวหน้าหมวดวิชาพลศึกษานามัยซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการนิเทศวิชาการภายในหมวดวิชาอยู่แล้ว นอกจากนี้ครูอาจารย์โดยเฉพาะครูพลศึกษาบางท่านมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะปฏิบัติงานนิเทศวิชาพลศึกษาได้ เนื่องจากปัจจุบันครูอาจารย์มีวุฒิทางการศึกษาสูงขึ้น นอกจากนี้การศึกษาค้นคว้าทางด้านการนิเทศการศึกษาสามารถทำได้ง่ายต่อเนื่องจากการฝึกอบรม มีบริการการศึกษานอกระบบมากขึ้น และการนิเทศโดยบุคคลากรภายในโรงเรียนเองสอดคล้องกับแนวความคิดในการนิเทศการศึกษาในปัจจุบันคือ การนิเทศการศึกษาในปัจจุบันเน้นการให้ความช่วยเหลือแนะนำ กระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ เน้นความเป็นประชาธิปไตยโดยให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันและเน้นการนิเทศเพื่อให้ผู้รับการนิเทศสามารถนิเทศตนเองต่อไป

งานนิเทศวิชาพลศึกษา

งานนิเทศวิชาพลศึกษานั้นควรประยุกต์และปรับปรุงจากงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ซึ่งเหมาะสมและสอดคล้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าหมวดวิชาพลศึกษานามัย ซึ่งควรประกอบด้วงานด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. งานการวางแผนการนิเทศพลศึกษา
2. งานนิเทศทางด้านพัฒนาหลักสูตร
3. งานนิเทศทางด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา
4. งานนิเทศทางด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนวิชาพลศึกษา
5. งานนิเทศทางด้านการวัดและประเมินผลวิชาพลศึกษา

6. งานนิเทศทางด้านการใช้อาคาร สถานที่เรียนวิชาพลศึกษา การเรียนการสอนวิชาพลศึกษา
7. งานนิเทศทางด้านการพัฒนาบุคลากร
8. งานนิเทศทางด้านการจัดการแข่งขันกีฬากายในและกีฬาระหว่างโรงเรียน
9. งานนิเทศทางด้านโครงการพลศึกษาพิเศษ และนันทนาการ

นอกจากนี้ควรจะบูรณาการงานนิเทศทางด้านความสัมพันธ์กับชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา เข้ากับงานนิเทศด้านต่าง ๆ ทั้ง 9 งานด้วย จึงจะทำให้งานนิเทศวิชาพลศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การจัดดำเนินการงานนิเทศวิชาพลศึกษา

การจัดดำเนินการงานนิเทศวิชาพลศึกษาและกิจกรรมนิเทศที่ใช้ในการนิเทศวิชาพลศึกษา ควรร่วมอยู่ในการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ ควรประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน สภาพของหมวดวิชาพลศึกษานามัยและความต้องการของครูพลศึกษา ดังมีผู้กล่าวถึงหลักสำคัญของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับงานนิเทศวิชาพลศึกษาไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือว่าการนิเทศการศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง สำหรับการดำเนินการนิเทศนี้ผู้บริหารอาจจะดำเนินการเอง หรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้
2. การนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ หากขาดความร่วมมือจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งการนิเทศจะไม่มีโอกาสพบความสำเร็จได้เลย

3. จะต้องตระหนักไว้ว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนนั้นเป็นการทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น การนิเทศมิใช่เป็นการบังคับชี้แจงหรือคอยจับผิด

4. บุคลากรภายในโรงเรียนจะต้องยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่มีใครที่จะมีความเชี่ยวชาญทุก ๆ ด้าน ดังนั้นจึงน่าจะได้แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่เพื่อนร่วมงานเพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น

5. การนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

6. การเสริมสร้างกำลังใจของผู้บริหารจะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงถือว่าการเสริมสร้างกำลังใจของผู้บริหารจะส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของการนิเทศในโรงเรียนด้วย (สังต์ อุทรานัมภ์, 2529)

ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชาพลานามัยควรยึดหลักการดังกล่าว ในการจัดดำเนินงานนิเทศวิชาพลศึกษา นอกจากนี้หัวหน้าหมวดวิชาพลานามัยควรทำขั้นตอนในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาในโรงเรียนมาใช้ในการจัดดำเนินงานนิเทศวิชาพลศึกษาเนื่องจากเป็นงานที่คล้ายคลึงกันคือ

ขั้นที่ 1 การวางแผนการนิเทศ เป็นการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการร่วมกันของบุคลากรในที่นี่หมายถึงครูพลศึกษา แล้วจัดให้มีการประชุมกำหนดแนวทางการจัดหานิเทศและกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 การให้ความรู้ก่อนดำเนินการนิเทศ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 การดำเนินการปฏิบัติ เป็นการดำเนินงานนิเทศตามแผนที่ได้กำหนดและตกลงกันไว้

ขั้นที่ 4 การสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ คือ ผู้นิเทศ ผู้รับนิเทศ ซึ่งผู้สร้างเสริมกำลังใจให้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยบริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชา

ขั้นที่ 5 การประเมินผลการนิเทศ เป็นการประเมินผลในส่วนที่เป็นผลผลิตของการจัดการนิเทศ กระบวนการและปัจจัยนำเข้า (input) เพื่อหาข้อบกพร่องปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ แล้วนำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานนิเทศต่อไป (สัจด์ อุทรานนท์, 2529)

นอกจากนี้ในการจัดและดำเนินงานนิเทศวิชาพลศึกษา ควรจัดในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยจัดให้มีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจนจึงจะทำให้การนิเทศวิชาพลศึกษาประสบความสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาการปฏิบัติงานนิเทศวิชาพลศึกษาของหัวหน้าหมวดพลานามัยตามการรับรู้ของตนเองนั้น และครูพลศึกษายังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยหรือศึกษาไว้มีแต่การวิจัยที่ใกล้เคียงกับการวิจัยในครั้งนี้ เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา การนิเทศและปัญหาการนิเทศการศึกษา ความต้องการการนิเทศ การจัดการนิเทศวิธีต่าง ๆ บทบาทของหัวหน้าหมวดวิชา ซึ่งมีทั้งการวิจัยในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

การวิจัยในประเทศ

สมทรง ภัทรสาคร (2514) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของหัวหน้าสายวิชาภาษาอังกฤษในโรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยมศึกษาสายสามัญในจังหวัดพระนครและธนบุรี" ผลการวิจัยพบว่า งานที่หัวหน้าสายวิชาภาษาอังกฤษส่วนมากไม่ได้จัดทำเลย ได้แก่ การนิเทศและปรับปรุง

การสอนของครูและส่งเสริมประสิทธิภาพของครูในสายวิชา ครูภาษาอังกฤษเห็นว่าคุณภาพในการปฏิบัติงานของหัวหน้าสายทางด้านการนิเทศและปรับปรุงการสอนของครูได้ผลน้อยที่สุด

ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงานของหัวหน้าสายวิชา คือ ขาดคู่มือครู หนังสือวารสารที่มีคุณค่าทางการศึกษาที่จะช่วยให้อาจารย์ค้นคว้าหาความรู้ขาดแคลนอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นต่อการเรียน ขาดความเข้าใจในวิธีการวัดผลขาดทักษะทางภาพ

สมศรี ชำกนก (2514) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของหัวหน้าสายสังคมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดพระนครและธนบุรี" ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าสายวิชาสังคมศึกษาโดยเฉลี่ยแล้ว หัวหน้าสายวิชาส่วนใหญ่ทำร่วมกับผู้อื่น คุณภาพการปฏิบัติงานของหัวหน้าสายวิชาสังคมศึกษา ตามความเห็นของครูผู้สอนวิชาสังคมโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์พอใช้ และงานที่มีคุณภาพ การปฏิบัติงานต่ำสุด ได้แก่งานด้านนิเทศการสอน

ปัญหาในการปฏิบัติงานคือ ผู้บริหารไม่ได้วางโครงการเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าสายวิชาสังคมศึกษาไว้อย่างแน่นอน ทำให้หัวหน้าสายวิชาสังคมปฏิบัติได้ผลไม่เต็มที่และไม่เข้าใจอย่างกระจ่างในหน้าที่ของตนเอง หัวหน้าสายมีเวลาปฏิบัติงานน้อย และครูก็ให้ความร่วมมือน้อย เพราะหัวหน้าสายวิชาไม่มีอำนาจบังคับบัญชา

อุทัย สร้อยสุข (2520) ทำการวิจัยเรื่อง "หน้าที่ด้านการนิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา" ผลการวิจัยสรุปกิจกรรมการนิเทศที่อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา" ผลการวิจัยสรุปกิจกรรมการนิเทศที่อาจารย์ใหญ่ส่วนมาก (ตั้งแต่ 50 % ขึ้นไป) ไม่เคยปฏิบัติได้แก่

1. การจัดให้มีการสัมมนาครูเกี่ยวกับวิธีสอน โดยร่วมกับอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียน
ใกล้เคียง
2. จัดครูไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น ๆ
3. จัดให้มีการสาธิตการสอนชั้นในโรงเรียน
4. จัดให้มีการวิเคราะห์และประเมินค่าแบบเรียนที่ให้อยู่ในโรงเรียน
5. การหาข้อมูลจากผู้ปกครองและบุคลากรในท้องถิ่น เกี่ยวกับเนื้อหาที่นำมาสอนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตร
6. จัดให้มีคณะกรรมการดำเนินการศึกษา วิจัยด้านการเรียนการสอนและการบริหาร
7. ออกแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูเป็นรายภาคเรียน
8. จัดให้มีธนาคารข้อสอบชั้นในโรงเรียน

กฤษณี น้ำเพชร (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "วิธีปฏิบัติในการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา" ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย คือ การนิเทศการสอน การส่งเสริมวิชาการแก่ครู กิจกรรมเสริมหลักสูตร การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ สิ่งื่ออำนวยความสะดวกและห้องสมุด การประเมินผล และการสร้างขวัญของครู ส่วนในด้านหลักพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารมีความเห็นว่าเป็นปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ส่วนครูปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อยที่สุด ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูและผู้บริหารคือ ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญทางนิเทศ ขาดแคลนงบประมาณ ขาดการวางแผนดำเนินงานนิเทศอย่างเป็นทางการ

จันทน์ อโณทยานนท์ (2523) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของหัวหน้าหมวดวิชาพลานามัยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในส่วนภูมิภาค" ผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่หัวหน้าหมวดทำมากที่สุด คือ ร่วมมือกับครู อาจารย์ในหมวดวิชา จัดวางแผนการสอนและการจัดตารางสอนของหมวดวิชา จัดครูเข้าสอนตามความถนัดในแต่ละวิชาที่เปิดสอน จัดให้ครู อาจารย์ เข้าสอนแทนในกรณีครู อาจารย์

ประจำวิชา ลา-ป่วย-ขาด เปิดโอกาสให้ครู อาจารย์ไปศึกษาต่อ อบรม ประชุมหรือดูงานเพิ่มเติม ติดตามผลงานที่มอบหมายให้ครูอาจารย์แต่ละคนรับผิดชอบ เปิดโอกาสให้ครู อาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงด้านวิชาการ แบ่งโอกาสให้ครู อาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงงานด้านวิชาการ แบ่งงานให้ครู อาจารย์ตรงกับความสามารถโดยมอบอำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบได้โดยตรง เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ยกย่องและเสนอความคิดความชอบของครู อาจารย์ต่อผู้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่น ๆ เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน ส่งเสริมให้นักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันกีฬาภายใน โรงเรียนและการแข่งขันภายนอกหรือระหว่างโรงเรียน ดูแล การเก็บรักษา สถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ ให้อยู่ในสภาพดีและเสนอความคิดเห็นเพื่อพิจารณาความดีความชอบของครู อาจารย์ในหมวดวิชาต่อฝ่ายบริหาร

สิริวรรณ พุทธิสารสิษณ์ (2523) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของหัวหน้าหมวดวิชา ผลิตนามัยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าหมวดและครู เห็นว่าหัวหน้าหมวดปฏิบัติมากเกี่ยวกับการเตรียมการก่อนเปิดภาคเรียน การนิเทศการสอนและปรับปรุงการสอนของครู อาจารย์ในหมวดวิชาการควบคุมดูแลการสอนของครู งานติดตามและประเมินผลของครู-อาจารย์ การส่งเสริมประสิทธิภาพของครูอาจารย์ หัวหน้าหมวดและครูมีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องการพิจารณารายละเอียดของหลักสูตรประมวลการสอน การชี้แจงกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของหลักสูตร วิธีสอน วิธีวัดผล การให้ความช่วยเหลือแนะนำครู อาจารย์ ในด้านการเรียนการสอน การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครู-อาจารย์เพื่อแก้ไข การจัดประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสังเกตประสิทธิภาพความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงานของครู-อาจารย์ และการบันทึกไว้เป็นหลักฐานการติดตามผลการส่งครู-อาจารย์ไปรับการอบรม การติดต่อประสานงานและธุรการบางส่วน

นัชรี ศิลปไชย (2523) ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการทางด้านการนิเทศของ ครูพลศึกษา โรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยมศึกษา" ผลการวิจัยพบว่า ครูพลศึกษามีความต้องการทางด้านการนิเทศในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านคุณสมบัติของพลศึกษานิเทศก์ ได้แก่ ต้องการให้พลศึกษานิเทศก์มีความรับผิดชอบในหน้าที่ดี มนุษย์สัมพันธ์ดี เป็นกันเอง เข้ากับผู้อื่นได้ดี มีความศรัทธาในอาชีพของตน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเป็นประชาธิปไตย มีความเป็นผู้นำ และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
2. ด้านการเรียนการสอน ได้แก่ ต้องการให้พลศึกษานิเทศก์จัดให้มีการอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ตลอดจนเทคนิควิธีการสอนพลศึกษาระหว่างครูพลศึกษาในเขตการศึกษาเดียวกัน ช่วยจัดหาหรือแนะนำตำราเอกสารหรือคู่มือที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนพลศึกษา และช่วยแนะนำวิธีการสอนแปลกใหม่ ๆ อยู่เสมอ
3. ด้านอาคาร สถานที่ และอุปกรณ์ ได้แก่ ต้องการให้พลศึกษานิเทศก์ช่วยจัดหาอุปกรณ์กีฬาที่โรงเรียนขาดแคลน จัดหาวัสดุทัศนูปกรณ์ประกอบการสอน ร่วมมือกับทางโรงเรียนในการหารายได้ผลิตอุปกรณ์ทางพลศึกษาขึ้นใช้เอง
4. ด้านการประเมินผล ได้แก่ ต้องการให้พลศึกษานิเทศก์จัดประชุมสัมมนาเพื่อเผยแพร่ความรู้ในด้านการวัดและประเมินผลศึกษาภายในเขตการศึกษาเดียวกัน ช่วยวิเคราะห์ปัญหาหลักสูตรและการเรียนการสอนพลศึกษาและช่วยสร้างแบบทดสอบมาตรฐาน เพื่อวัดผลวิชาพลศึกษา
5. ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่ ต้องการให้พลศึกษานิเทศก์ช่วยสนับสนุน ส่งเสริมยกมาตรฐานทางกีฬาของโรงเรียน และส่งเสริมการแข่งขันกีฬาภายในและภายนอกโรงเรียน ให้คำแนะนำในการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน และช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายบริหารกับสภามหาวิทยาลัยเพื่อสนับสนุน และงบประมาณในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางด้านพลศึกษาอย่างเพียงพอ
6. ด้านอื่นๆ ชนิดของการนิเทศที่ครูพลศึกษาต้องการ ได้แก่ การนิเทศแบบเยี่ยมเยียน (โดยพลศึกษานิเทศก์มาเอง) แบบสาธิต และแบบประชุมใหญ่

เสาวภา เชาว์นัชลากร (2525) ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง สังกัดกองการมัธยมศึกษา" พบว่า กิจกรรมหลักที่เหมาะสมกับงาน

นิเทศภายในโรงเรียน คือ การดำเนินงานในรูปคณะกรรมการใช้เอกสารให้ความรู้ การประชุมปรึกษาหารือ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การให้คำแนะนำ การพบปะสังสรรค์และการจัดนิทรรศการ

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในด้านการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ส่วนกลาง พบว่ามีปัญหาด้านต่อไปนี้คือ

1. ปัญหาด้านบุคลากร คือ ขาดตัวผู้นิเทศภายในโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้และความเข้าใจในวิธีการดำเนินงานนิเทศภายในครูไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการนิเทศภายในโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้และความเข้าใจในวิธีการดำเนินงานนิเทศภายในครูไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมนิเทศภายใน ครูไม่เข้าใจเป้าหมายที่แท้จริงของการนิเทศ ผู้บริหารไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าที่ควร ผู้นิเทศไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากครู
2. ปัญหาด้านการดำเนินงาน คือ ระดับบริหารในโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยเท่าที่ควร ครูขาดความสามัคคีกัน ขาดการประสานงานกันภายในโรงเรียน ขาดการติดตามผลและประเมินผลสภาพของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวย
3. ปัญหาด้านเวลา คือ บุคลากรในโรงเรียนไม่มีเวลาพอที่จะปฏิบัติงานนิเทศ เพราะมีงานสอนมากแล้ว

บุญนำ เลาสถิตย์ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทหัวหน้าหมวดวิชา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ในเขตการศึกษา 5" โดยใช้แบบสอบถามถามหัวหน้าสถานศึกษา 2111 คน หัวหน้าหมวดวิชา 168 คน ครู-อาจารย์ จำนวน 345 คน ผลการวิจัย พบว่า หัวหน้าหมวดวิชา มีการปฏิบัติในด้านวิชาการน้อย ในเรื่องการสาธิตการสอนแก่ครูในหมวดวิชา การร่วมกับครูวิเคราะห์ข้อสอบรายวิชาต่าง ๆ ของหมวดวิชา ทั้งสามกลุ่มเห็นว่าหัวหน้าหมวดวิชาปฏิบัติมาก ในเรื่องการร่วมมือกับฝ่ายวิชาการในการจัดแผนการเรียนและจัดตารางสอนของโรงเรียน ในส่วนที่หัวหน้าหมวดวิชาและครูเห็นว่าปฏิบัติน้อย ได้แก่ การวิเคราะห์และวิจัยเพื่อหาแนวทางแก้ไขและปรับปรุง

งานวิชาการของหมวดวิชา การร่วมมือกับฝ่ายแนะแนว ประมุขนิเทศน์นักเรียนในด้านวิชาการของ
หมวดวิชา การร่วมมือกับฝ่ายแนะแนวในด้านการประมุขนิเทศน์นักเรียนในด้านวิชาการ และการร่วมมือ
กับครูวิเคราะห์หลักสูตรของหมวดวิชา

ทรงศักดิ์ คงสัมฤทธิ์ (2526) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทในด้านการนิเทศของผู้บริหาร
โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคเหนือ" ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ต่างมีทัศนะในสิ่งคล้ายๆ
กันคือ ซึ่งให้ความสำคัญแก่การช่วยเหลือครูให้รู้จักนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อ
การศึกษาในด้านการนิเทศเป็นกลุ่มนั้น ผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาให้ความสำคัญแก่การจัด
ห้องสมุดให้เป็นศูนย์กลางรวบรวมตำรา คู่มือครู วารสารทางการศึกษาสื่อการสอนต่าง ๆ เพื่อ
ให้ครูสามารถนำไปใช้ได้ทันที ด้านการปรับปรุงการนิเทศการสอน ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกัน และจะให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นอันดับแรก

สังจา จันทระเจริญ (2526) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าหมวด
ครู เกี่ยวกับสมรรถภาพการบริหารวิชาการของหัวหน้าหมวด โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ กรม
สามัญศึกษา เขตการศึกษา 2" ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และครู มีความคิด
เห็นตรงกันว่า หัวหน้าหมวดวิชา มีสมรรถภาพในการบริหารงานวิชาการในด้านการนิเทศงานวิชาการ
ในระดับปานกลาง ในด้านหลักสูตรและเอกสารการใช้หลักสูตรวิธีสอนและตารางสอน อุปกรณ์การ
เรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนการวัดผลและประเมินผลและการวางแผนปรับปรุงวิชาการ
ผู้บริหารและหัวหน้าหมวดมีความเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับมาก แต่ครูมีความคิดเห็นว่ายู่
ในระดับปานกลาง ความสามารถหรือสมรรถภาพในการบริหารวิชาการในด้านการนิเทศงานวิชาการ
ของหัวหน้าหมวดน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ทุกด้าน

ประสงค์ สังขะไชย (2526) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน
และครูเกี่ยวกับการจัดการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 4" ผลการ

วิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูเห็นด้วยและเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งว่า ควรจัดงานนิเทศการศึกษาภายใน โรงเรียนในงานต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ การวางแผนการนิเทศ พัฒนาบุคลากร พัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุอุปกรณ์ งานบริการพิเศษอื่น ๆ งานเกี่ยวกับชุมชนและงานการประเมินผลส่วนปัญหาและอุปสรรคพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติการนิเทศ การศึกษาเป็นครั้งคราว ไม่มีระบบแน่นอน โรงเรียนขาดบุคลากรผู้มีความรู้ ความชำนาญในการนิเทศ ครูไม่ศรัทธาต่อผู้นิเทศ และไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศ โรงเรียนขาดการวางแผนการนิเทศและขาดงบประมาณ

นิวัตร นาคเวช (2528) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู เกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 4" ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษา พบว่า โรงเรียนขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ ขาดวิทยากร และผู้เชี่ยวชาญ ขาดการนิเทศ และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ครูขาดการยอมรับ และศรัทธาต่อผู้นิเทศครูไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมนิเทศ รวมทั้งขาดงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการนิเทศ

ฉวีวรรณ ไหวพริบ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการนิเทศการศึกษาสู่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา" ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์วิชาสู่ศึกษามีปัญหาในการนิเทศอยู่ในระดับปานกลางในเรื่อง หลักสูตรและเนื้อหาวิชา วิธีสอน กิจกรรมการเรียน การสอน วัสดุอุปกรณ์ ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน การออกเยี่ยมโรงเรียน ด้านการบริหาร และปัญหาที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการนิเทศเนื่องจากมีงานอื่น ๆ มาก หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่กำหนดไว้กว้างเกินไป ยากต่อการปฏิบัติได้ครบถ้วน ขาดการสนับสนุนงบประมาณ โรงเรียนอยู่ห่างและกระจัดกระจาย

เกษร มงคล (2529) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12" ผลการวิจัยพบว่า สภาพการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในกลุ่มทดลอง และนอกกลุ่มทดลองของโครงการพัฒนางานวิชาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 มีการปฏิบัติดังนี้

1. โรงเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีนโยบายการนิเทศการศึกษาที่กำหนดโดยผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และหัวหน้าหมวดวิชา และแจ้งให้คณะครูทราบทั่วกัน
2. โรงเรียนในกลุ่มทดลอง มีการตั้งคณะกรรมการนิเทศการศึกษาส่วนโรงเรียนนอกกลุ่มทดลอง ไม่มีการตั้งคณะกรรมการดังกล่าว
3. โรงเรียนในกลุ่มทดลอง มีการสำรวจความต้องการ การนิเทศ การศึกษา ส่วนโรงเรียนนอกกลุ่มทดลอง ไม่มีการสำรวจ
4. โรงเรียนในกลุ่มทดลอง มีการวางแผนการนิเทศการศึกษาโดยคณะกรรมการนิเทศการศึกษาของโรงเรียน แล้วชี้แจงให้คณะครูทราบ ส่วนโรงเรียนนอกกลุ่มทดลอง ไม่มีการวางแผน
5. โรงเรียนในกลุ่มทดลอง มีการให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยการประชุมในหมวดวิชาและส่งครูไปรับการอบรม ครู อาจารย์ในโรงเรียน และโรงเรียนขนาดกลางเคยมีความรู้เรื่องการนิเทศมาก่อน ส่วนโรงเรียนนอกกลุ่มทดลอง มีลักษณะเช่นเดียวกัน
6. โรงเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ดำเนินการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน โรงเรียนในกลุ่มทดลอง ได้รับการนิเทศจากครู อาจารย์ที่มีความสามารถ ส่วนโรงเรียนนอกกลุ่มทดลอง ได้รับจากหัวหน้าหมวดวิชาและครู-อาจารย์ที่มีความสามารถ
7. โรงเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ผู้นิเทศได้รับการสนับสนุนเสริมกำลังใจจากผู้บริหาร และได้รับความชื่นชมจากครู-อาจารย์ โรงเรียนในกลุ่มทดลองมีการสนับสนุนด้านการให้คำปรึกษาและด้านวัสดุอุปกรณ์ ส่วนโรงเรียนนอกกลุ่มทดลอง มีการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์

8. โรงเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีการติดตามและประเมินผลการนิเทศโดยใช้วิธีสังเกต
โรงเรียนในกลุ่มทดลอง ผู้ติดตามผลงานคือ หัวหน้าหมวดวิชาและผู้เกี่ยวข้อง มีการเสนอผลการ
ปฏิบัติงานในที่ประชุม และเก็บผลการประเมินผลเป็นข้อสรุปไว้ใช้ประโยชน์ ส่วนโรงเรียนนอก
กลุ่มทดลอง ผู้ติดตามผลคือ หัวหน้าหมวดวิชา แต่ไม่มีการนำผลการปฏิบัติงานแต่มีการเก็บผลการ
ประเมินเป็นข้อสรุปไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

9. โรงเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีการปรับปรุงการดำเนินงานในส่วนที่เป็นปัญหา โดยใช้วิธี
ประชุม สัมมนา

การจัดโครงการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2528
พบว่า โรงเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ส่วนมากจัดเป็นโครงการระยะสั้น การดำเนินงานตามโครงการ
ประสบปัญหาการปฏิบัติงานไม่ทันตามกำหนดเวลา ด้วยสาเหตุที่มีเวลาน้อย ส่วนโครงการที่สำเร็จ
ลงนั้น ได้ผลดังจุดประสงค์ ปัจจัยในการดำเนินงานเรียงตามลำดับความสำคัญ คือ ด้านบุคลากร
ด้านงบประมาณ ด้านการจัดการ และวัสดุอุปกรณ์

กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา (2529) ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดการนิเทศงานวิชา
การในโรงเรียนมัธยมศึกษา" ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนกลุ่ม
ทดลองได้มองเห็นความสำคัญของการจัดการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนว่า เป็นงานที่มี
ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนโดยตรง ควรได้มีการจัดทำอย่าสม่ำเสมอ และการดำเนินงาน
ของโรงเรียนส่วนใหญ่ได้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานหรือโครงการที่ได้กำหนด

ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากบุคลากรของโรงเรียนที่พบจากการดำเนินงาน ได้แก่

1. ปัญหาเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน
ไม่ตรงกัน

2. ปัญหาเรื่องการยอมรับ
3. ปัญหาเรื่องทักษะของผู้นิเทศ
4. ปัญหาเรื่องเวลาการปฏิบัติงาน

การวิจัยในต่างประเทศ

เจมส์ ซี ไทการ์ด (James C. Tygard, 1971) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์บทบาทและการปฏิบัติของหัวหน้าแผนกในการนิเทศครูภาษาอังกฤษบรรจุใหม่" (Analysis of the Role and Function of The Department Chairman in Supervising Beginning English Teachers) เพื่อศึกษาบทบาทของหัวหน้าแผนกในการนิเทศครูภาษาอังกฤษบรรจุใหม่ในการพัฒนาทักษะการสอน โดยดูจากผลสัมฤทธิ์ทางภาษาของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยเน้นการนิเทศ 11 วิธีการ โดยศึกษานำกับหัวหน้าแผนกครู ภาษาอังกฤษที่สอนเป็นราย และนักเรียน โดยวิธีการทดลองแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มควบคุมจะได้รับการนิเทศจากผู้นิเทศบางประการ และได้รับการนิเทศจากหัวหน้าแผนกสม่ำเสมอ ผลการศึกษานำพบว่า การทดสอบผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนของนักเรียนที่สอนโดยครูทั้ง 2 กลุ่มแตกต่างกัน นักเรียนที่สอนโดยครูที่ได้รับการนิเทศจากหัวหน้าแผนกมีปฏิสัมพันธ์ดีกว่ากลุ่มนักเรียนที่สอนโดยครูที่ได้รับการนิเทศโดยผู้นิเทศ และนักเรียนกลุ่มทดลองดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ การวิเคราะห์พัฒนาการทางการเรียนไม่พบการพัฒนาในกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยสรุปว่าการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าวิธีการนิเทศอาจจะมีผลมากขึ้น ถ้าหัวหน้าแผนกเตรียมการให้ดีขึ้น ก็จะทำให้ผลสมบูรณ์ได้

เรโอ เอฟ ทอรัม (Reho F. Thorum, 1969) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความคิดเกี่ยวกับหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนขนาดใหญ่" โดยมีชื่อภาษาอังกฤษว่า "The Emerging Concept of the Department Head in the Large School" งานวิจัยมุ่งศึกษาแบบแผนวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมใหญ่ในสหรัฐอเมริกา เนื่องจาก

เป็นที่เชื่อกันว่า ตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชานั้นควรเป็นตำแหน่งสำคัญ เพราะเป็นคนที่สร้างบรรยากาศการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ เป็นไปด้วยดี ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ในโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ ไม่ปรากฏว่ามีการจัดสายงานแบบอื่น นอกเหนือไปจากการจัดเป็นหมวดวิชา
2. ด้านบริหาร ไม่นิยมใช้การบริหารโดยการแบ่งครูให้เป็นกลุ่มวิชาเล็ก ๆ
3. ในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีการจัดตั้งชั้นใหม่ เริ่มมีการรวมครูให้อยู่ในวิชาเล็ก ๆ และจัดเป็นหมวดวิชา
4. เกี่ยวกับปริมาณงานกับเวลาที่ทำงานของหัวหน้าหมวดวิชานั้น มีความสัมพันธ์กัน น้อยมาก
5. อาจารย์ใหญ่มักคิดว่า หัวหน้าแผนกวิชาเป็นคนที่มีความสามารถหลายด้าน และเป็นคนที่มีความสามารถรับผิดชอบในทุกด้าน
6. ในด้านการบริหาร ไม่มีความแตกต่างระหว่างโรงเรียนเก่า และโรงเรียนใหม่ นั่นคือให้หัวหน้าหมวดวิชา มีอำนาจควบคุมดูแลหมวดวิชา และโรงเรียนใหม่เปลี่ยนแปลงการปฏิบัติผิดไปจากโรงเรียนเก่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

พอล อาร์ บิงกามแมน (Paul R. Bingham, 1971) ทำการวิจัยเรื่อง "การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของหัวหน้าแผนกวิชา และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านตามการรับรู้ของครู ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในรัฐเพนซิลวาเนีย" แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้สร้างโดยครูจำนวน 20 คนร่วมมือกัน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายทุกสาขาวิชา ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าแผนกวิชาทำการบริหารแผนกวิชามาก ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวข้องกับงานนิเทศศึกษามาก ครูส่วนมาก (กว่าร้อยละ 50) มีความเห็นว่ามีนิเทศทั้ง 2 กลุ่ม ปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาตามรายการในแบบสอบถาม 33 รายการ อย่างสม่ำเสมอและเป็นปกติ ครูที่ได้รับการนิเทศการศึกษาจากหัวหน้าเห็นว่าการนิเทศการศึกษาดรามรายการใน

แบบสอบถาม 15 รายการ อย่างสม่ำเสมอและอย่างเป็นปกติ ครูที่ได้รับการนิเทศการศึกษาจาก ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านปฏิบัติการนิเทศการศึกษาตามรายการแบบสอบถาม 35 รายการ ครูทั้ง 5 กลุ่มเห็นว่าผู้นิเทศการศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เป็นผู้นำทางการศึกษาโดยการปฏิบัติ โดยไม่แตกต่างกัน แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีรายการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา 55 รายการ ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ผู้นิเทศควรได้รับการบอกถึงขอบเขตของหน้าที่การนิเทศการศึกษา บทบาทและรายละเอียดของงานนั้นอย่างชัดเจน รวมถึงงานพิเศษที่ครูคาดหวังเอาไว้

พอล เค ราฟิว (Paul Kenneth Rafuse, 1972) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทที่คาดหวังและปฏิบัติจริงของหัวหน้าแผนกวิชา ในการบริหารและการนิเทศการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ประจำตำบล ในเมืองนาลิว ตามการรับรู้ของครูใหญ่ หัวหน้าแผนกวิชา และครู มีชื่อภาษาอังกฤษว่า "The Actual and Ideal Role of the Department Head in School Administration and Supervision as Perceived by Principals, Department Heads, and Teachers in Public School Districts in assar Country" ในการวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยคำถาม 86 กิจกรรม ของหัวหน้าแผนกวิชา ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่หัวหน้าแผนกวิชา และครูมีการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดย ครูใหญ่เห็นว่าหัวหน้าแผนกสนใจและปฏิบัติปานกลาง ส่วนหัวหน้าแผนกวิชาเห็นว่าตนเองปฏิบัติงานและสนใจในกิจกรรมการบริหารและการนิเทศการศึกษามาก สำหรับครูเห็นว่าปฏิบัติงานเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ครูใหญ่ หัวหน้าแผนกวิชา และครูเห็นว่าแผนกวิชาควรปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น โดยเฉพาะครูใหญ่เห็นว่าหัวหน้าแผนกวิชาควรปฏิบัติหน้าที่ให้มากที่สุด

สรุปรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้ารายงานการวิจัยต่าง ๆ ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศวิชาผลศึกษาของหัวหน้าหมวดวิชาพลานามัย ตามการรับรู้ของตนเอง และครูผลศึกษา

ในโรงเรียนขนาดใหญ่ สิ่งกีดขวางสามัญศึกษา จากการรวบรวมไว้ข้างต้น ซึ่งพอสรุปได้ว่ากา
 นิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษายังมีการปฏิบัติน้อย และยังไม่มียระบบที่ดีในการจัดการนิเทศภายใน
 โรงเรียนมัธยมศึกษายังมีการปฏิบัติน้อย และไม่มีระบบที่ดีในการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน
 ผู้บริหารและครูเห็นด้วยกับการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งควรจะประกอบไปด้วย งานต่อไปนี้
 งานด้านการวางแผนการจัดการนิเทศ งานด้านพัฒนาหลักเลี้ยง งานด้านการวัดและประเมินผล
 งานพัฒนาหลักสูตร งานด้านการวัดความสัมพันธ์กับชุมชน และงานด้านการจัดบริการพิเศษอื่นๆ ผู้ที่
 มีบทบาทในการนิเทศภายในโรงเรียนคือ บุคลากรที่มีอยู่ในโรงเรียน ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน
 ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และครูผู้ชำนาญการนิเทศ

ในการนิเทศภายในโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชายังมีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ซึ่งงาน
 นิเทศภายในโรงเรียนที่หัวหน้าหมวดวิชาควรปฏิบัติคือ งานด้านการวางแผนนิเทศ พัฒนาบุคลากร
 พัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน จัดสิ่งอำนวยความสะดวก การศึกษา วิเคราะห์และวิจัย
 เพื่อหาทางแก้ไขและปรับปรุงงานวิชาการของหมวดวิชา ส่วนปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนิน
 ของหัวหน้า หมวดวิชา ที่พบได้แก่ ปัญหาเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศงานวิชาการภายใน
 โรงเรียนไม่ตรงกัน การยอมรับตัวบุคคลที่นำการนิเทศทักษะของผู้นิเทศ และปัญหาเวลาการปฏิบัติ
 งานนิเทศ ตลอดจนความต่อเนื่องในการนิเทศ

ส่วนงานการวิจัยในต่างประเทศพอสรุปได้ว่าหัวหน้าหมวดวิชา มีบทบาทมากในการพัฒนา
 ทักษะการสอนของครูในหมวดวิชา ผู้บริหารและครูมีความเห็นว่าหัวหน้าหมวดวิชายังปฏิบัติทางด้าน
 การนิเทศให้มากขึ้น เพราะมีความจำเป็นและสำคัญมาก ต่อการพัฒนาการทางการเรียน รวมถึง
 การสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน และยังคาดหวังต่อหัวหน้าหมวดวิชาว่าต้อง
 เป็นคนที่มีความสามารถหลายด้าน และควรทราบขอบเขตงาน ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนอย่าง
 ชัดเจน ตลอดจนเป็นผู้มีความสามารถรับผิดชอบในทุกด้าน

จากการรวบรวมรายงานการวิจัยต่าง ๆ ทำให้ทราบถึงบทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ของหัวหน้าหมวดวิชา ทั้งทางด้านบริหารและการนิเทศ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของหัวหน้าหมวด แต่ยังไม่มีความรู้ใคร่ครุ่การศึกษา การปฏิบัติงานนิเทศวิชาพลศึกษา ของหัวหน้าหมวดวิชาพลศึกษามัธยม ตามการรับรู้ของตนเองและครูพลศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ หัวหน้าหมวดวิชาพลศึกษามัธยม ตามการรับรู้ของตนเองและครูพลศึกษา เพื่อให้ทราบการรับรู้ของหัวหน้าหมวด วิชาพลศึกษามัธยมและครูพลศึกษาที่มีต่อการปฏิบัติงานนิเทศวิชาพลศึกษาของหัวหน้าหมวดวิชาพลศึกษามัธยมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของครูพลศึกษาซึ่งเป็นภาระส่งเสริมคุณภาพ การเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น